

## سزای سیداره دانی



کوار حمید بافی

سیداره دانی ئیک ژ سزایین توند و دژواره ل سهر تاوانباران و تا نوکه توندترین و دژوارترین سزایه ژ سزایان و ل پلا ئیکې دهیته دانان ل خانان (سزایین له شی)، و سیداره دانی ب رمانا یاسایی کورتی (نانکو نه هیلانا که سایه تیا یاسایی یا تاوانباری یه) کو نه مانا تاوانباری یه ل ژیانی و هه لکیشانا گیانی وی یه.

سزایی سیداره دانی هه ژ که قندا هه بوویه و پیش هه بوونا یاسایین نقیسیایی و هه بوونا دادگه مان و ب هاتنا هنده ک یاسایان ژ سزایی سیداره دانی هه رما، به لکو ب شیوه یه کی دی کو بق یاسا هاته نقیسیین و کار پی هاته کرن ل دادگه مان و هکی فان یاسا (شهریعه تی حه مورابی، یاسا رومانی، شهریعه تی ئیسلامی... هتد)، و سزایی سیداره دانی جوره کی دهستنیشانگری یی جی به جی کرنی نینه، به لکو د جوری جی به جی کرنی دا جیوازی هه یه، و ل هه هنده ک تاوانان و هنده ک وهلاتان ب شیوه یه کی یه. هنده ک جورین جی به جی کرنی ب فی شیوه ی نه:

۱- ب ریکا هه لویستنا گرده نی (خلفا کنفی)، کو نه ژ ریکه یا به ربه لاقه ل گه له ک وهلاتان و گه له ک هاتیه ب کارئینان کو خلفا کنفی دکه نه گرده نا وی و پین وی

دمینه ل هه وی و ب کنفی شه دمینه هه لویستی تا گیانی خو ژ دهست ددهت. ۲- ب ریکا سوتنی ب ناگری تا مرئی، کو نه ژ جوره دناؤ رومانیان دا هه بوویه و گه له ک کهس ب فی ریکی سزا داینه ب تاوانین (خیانه تی و سحری) کو نه ژ جورین گه له ک ب ئیش و ژانه تا تاوانبار دمیریت و گیانی وی دهیته هه لکیشان. ۳- بن ناخکرن، کرنا تاوانباری د چاله کی دا یان شکه فته کی دا و تژیکرنا ناخی ل سهر هه تا گیانی خو ژ دهست ددهت.

۴- خه ندقاندن ب ریکا برکه ک تژی ناؤ و بی دهرگه ه، کو دی تاوانباری که نه دبرکا ناخی دا و هه تا دناؤ دا دخه ندقیت.

۵- ب ریکا کورسیکا کاره بی، کو دی تاوانباری داننه سهر کورسیه کی ژ ئاسنی و پیغه قه یکه ن و دی ب هیزا کاره بی بق نه وی کورسیی هیته کوشتن و نه ژ جوره ریکه ل ئه مریکا هاتیه په ربه وکرن بق ماوه یه کی به رده وام.

۶- ب ریکا لیدانا دریه کی ب هیز ل ستویسی (ب شیری)، نه ژ جوره ژ ل وهلاتین ئیسلامی هاتیه ب کارئینان کو دگوتنی (قصاص) بق تولفه کرنا کوشتن ب دهست (عمد) کو ب ریکا شیره کی خوش سهری وی دهاته برین ژ سهر له شی وی و دگوتنی (لیدانا سهری) و ب فی جوری تاوانبار زویکا گیانی خو بی ئیش و ژان ژ دهست ددهت، و نه شه پتر دهیته په ربه وکرن ل عه ربه ستانا سعودی تا نوکه ژ، و نه ژ جوره گه له ک هاتیه ب کارئینان و دچپروک و چیفانوکان دا ژ گه له ک باسی سزایی لیدانا سهری دهیته کرن ب تاییهت ب فه رمانین پاشا و مه لکان.

۷- ب ریکا په قاندنی، کو ب بومیه و (TNT تاوانبار دهیته په قاندن و نه شه ژ ل ئیک ژ جورین بی ئیش و ژانه و زویکا تاوانبار دمیریت، و ل سهرده می رژیما به عسا عیراقی گه له ک جارن نه ژ ریکه ژ

ب کارئینایه بق کوشتن تاوانباران. ۸- به ربارانکرن (ره جماندن)، نه ژ جوره د شهریعه تی ئیسلامی دا هاتیه و گه له ک ژ ده ولتین ئیسلامی په ربه وکریه و نوکه ژ هنده ک په ربه و دکه ن و هکی (کۆمارا ئیسلامی یا ئیرانی) بق نه وان تاوانبارین ب گونه ها ده همن پیسیی (زناپی) بق ژن و زه لامان، کو دی جوری دا نیقه کا له شی تاوانباری دکه نه د ناخی را و دهیته به ربارانکرن هه تا دمیریت دمینه بی گیان.

۹- ب ریکا ژوررا غازی. تاوانباری دکه نه د ژوره کی فه و تژی غازه ک کوژه ک دکه ن و نه ژ غازه دبیته نه گه ر تاوانبار گیانی خو ژ دهست بدهت، و نه ژ ریکه ل ئه مریکا و کوریا باکوور ل دهستپیکا سالتین بیستان هاتیه ب کارئینان.

۱۰- ب ریکا سه رژیترکرنی (المقصله): نه ژ جوره یی جودایه ژ لیدانا سهری ب شیری، به لکو ب هنده ک ریکن دی سهری وی دهیته برین و نه ژ ریکه ب ناؤ و دهنگ که ت د رۆژانین سهرکه قنتنا شوره شا فره نسی دا ل سالتین ۱۷۸۹-۱۷۹۹ و هه تا سالا ۱۹۲۹ هاتیه ب کارئینان و دویمایک که سی تاوانبار یی ل دژی هاتیه ب کارئینان تاوانبار (نه دین) بوو کو یی تاوانبار بق ب کوشتن ۶ که سان.

۱۱- ب ریکا گولله بارانکرنی (ره میکرن)، ب هه ر چه که کی هه بیت دی تاوانبار هیته گولله بارانکرن، و نه ژ ریکه پتر نه وان تاوانباران فه دگریت نه وین ل سهر تاوانبارین جهنگی دهیته تاوانبارکرن و سزایی نه هیلانی ل سهر دهیته سه پاندن و ل گه له ک وهلاتان هاتیه په ربه وکرن و نوکه ژ په ربه و دکه ن.

۱۲- ب ریکا گیانه وه رین هوؤ و دوپنده، ل فی جوری تاوانباری د هافئژنه بهر جوره کی گیانه وه رین دوپنده و هوؤ و هکی (شیر، پلنگ)، هنده ک جورین بالنده یین گوستخور) هه تا تاوانباری پرت پرت دکه ن و دخن.

۱۳- ب ریکا دانا دهرمانه کی کوژه ک: نه ژ جوره چ ب ریکا خوارنا حه بکا مرئی بیت، یان لیدانا دهرزه کی ب مه رما راوه ستیانا دی تاوانباری بیت، و نه شه تا

نوکه ژ ل ویلابه تین ئیکگری بیین ئه مریکی یا هه ی و دهیته په ربه وکرن کو ل سالا ۱۹۷۸ ئه مریکا ب کارئینایه ل شوینا کوشتن ب ریکا کورسیکا کاره بی. چهن دین جور و ریکن دی ژ هه نه بیین نه هیلانا تاوانباران، به لی دا دریز نه بیت و چونکی مه رهم ژ هه میان ئیکه نه وژی (نه مانا که سایه تیا تاوانباری یا یاسایی یه نانکو هه لکیشانا روحا وی یه) ب تنی جوری نه مانی ژیک جودایه و ئیش و ژانین جوری جی به جی کرنی هه تا مرنا تاوانباری.

ل دویف راپورتین تورنا (CNN) یا جیهانی بق سالا ۲۰۰۷ نه و وهلاتین ل ریزا ئیک دهین ژ وهلاتین جیهانی دپتیا جی به جی کرنا نه فی سزایی دا کو ل سالا ۲۰۰۷ سه رجه م بووینه (۱۲۵۲) که س، و پیشبینی دهیته کرن کو ۸۸٪ ل فان هه ر پینچ وهلاتان بووینه (چین، ئیران، عه ربه ستانا سعودی، پاکستان، وهلاتین ئیکگری بیین ئه مریکی) و ب فی رهنگی: - چین، ل پلا ئیکسی یه و دبیت کارتیکرنا ریژه یا رور یا ئاکنجیان ژ ئه گه ر بیت کو چین ب هیته پلا ئیکسی.

- ئیران، ل پلا دوی دهیته، کو ۲۷۷ که س گیانی وان ژ دهست دایه.

- شانشینا عه ربه ستانا سعودی، ل ریزا سیی دهیته، ۱۴۲ که س ژیا نا وان ب دویمایه ئینایه.

پشتی دهرکه قنتنا ریخراوین مافین مرؤقی و به رفره هبوونا هزارا نازادیا مرؤقی و هه بوونا بوچوونا و ولات و خه لک بووینه دوو تاییین سهره کی ل سهر مان و نه مانا سزایی سیداره دانی و هه ردوو بهش ب فی شیوه ی نه:

۱- سیداره دانی سزایه کی نه شه رعی یه، ژیه رکو چ ریکان ناهیلت بق چاکسازیا



تاوانباری و هه می ریکن چاکسازیی ب هه لکیشانا گیانی وی د بپیت و نه ب خو ئارمانجا هه می سزایان چاکسازیا تاوانباری یه و سیداره دانی به روفازی فی ئارمانجی یه و ب فی سزایی ژ مه رما دانانا سزایی بق تاوانباری دویر د که فین.

۲- سیداره دانی سزایه کی نه یی ب دادی یه (غیر عادل)، ژیه رکو نه یی ریژه نده (تدریجی) دگه ل (مه زنی) تاوانی یان پله یا مه ترسیا تاوانباری کو هنده ک ژ هنده کان پتره. نانکو نه هیلانا ژیانی هه می و هکی ئیکه د ئارمانجی دا، به لکو تاوانین تاوانباران هه می د کرنی دا هندی ئیک نینن نه وین دکه فنه بن په ری نه هیلانا

ژيانې، بهلكو جيوآزى دگه ل نيك دا ههيه، وهكى تاوانبارهكى كهسهك يان دوو كوشت بن بې نهگه و ب زورى سزايى نههيلاتى دچيته سر و دهه مان دهمدا تاوانبارهكى سهد كهس زى ب زورى كوشتبن هر سزايى وى سپداره دانه. نانكو نه وهكه فقيه تيدا ههيه.

۳- ناهيتنه راستفه كرن چ حوكميين دادوهرى پشتمى جى بهجيكړنا سزايى نههيلاتا ژيانى نهگه ر نهو حوكم يى خهلت زى بيت، ژبهركو يى بوويه نهگه را نه مانا كه سايه تيا كهسهكى و نهغه زى نيك ژ كيماسيين فى سزايه.

۴- نههيلاتا ژيانى سزايه كى گه له ك توند و رهق و دژواره و دلى هره كهسهكى پى دنيت، چونكى ب دويماهيك ئينانا ژيانا كهسهكى يه و بى هيقى بوونه ژ ژيانى و مرقوقى بخو گه له ك بها ههيه د دونياى دا و نهغه سزايه دبسته نهگه رى نه مانا وى كهسى، نانكو نه مانا بهايى مرقوقان ل سر روويى نهردى.

تايى دووى دگه ل مانا سزايى سپداره دانى نه، كو گه له ك وهلات تا نه فرق زى په سندا سزايى (نههيلاتا ژيانى) دكهن و ژ وان (چين، ئيران، عه ره بستانا سعودى، وهلاتين ئيكگرى بين نه مريكى، باكستان، عيراقا فيدرال، سوډان، و گه له ك وهلاتين دى) و ژبه ر شان نه گه ران نهو سزايى نههيلاتا ژيانى په سندا دكهن و ب باشى دبين:

۱- سزايه كى نابورى و د بهرزه وه دنيا دهولتى دايه، ژبهركو پتريا نهقين دهينه سپداره دان دى ب ساليين دريژ مين د زيندانى وه و يا ل سر دهولتى پيدفى يه مه زاختنان بو بكه ت، به لى ب سزايى نههيلاتا ژيانى نهو مه زاختن ژيفه دببت و ژلايى نابورى وه باشتر دببن (پتريا جارن نهغه هوكاره ل وهلاتين هه ژار ههيه).

۲- سزايه كى قه بريه و بنهجهه و ناهيتنه گهورين ب سزايه كى دى ب نهگه رى هاننا لئيبورينى (عفو) ب گهورينا دهسته لائى يان هر تشته كى دى و ههروه سان ئازادكړنا ب مهرج (افراج شرگى)، چونكه هه ر زويكا دهيتنه جى بهجيكړن و دبسته نهگه رى هه لكيشانا

گيانى تاوانبارى و كيشى نيك لا دكه ت و دمرينيت.

۳- سزايى نههيلاتا ژيانى دبسته نهگه رى پاشقه برنا هنده ك كه سين دى ژ هنده ك كارين مه ترسيدار و دبسته سه ربوور بو هنده ك كه سان كو نهوان تاوانان دووياره نهكهن بين دقيت تاوانه كى ژ وان تاوانا بكن.

۴- نهغه سزايه ريكه كه بو بهرسينگرتنا تاوانين مه ترسيدار و ههروه سان چاره سه رى يه بو حاله تين تاوانبارين مه ترسيدار بين نيدى نه هينه چاكسازيكرن و پاشقه برن و نه مانا وان باشتره ژ هه بونا وان يا مه ترسيدار دناف كومه لگه هى دا.

ناقشار و سه ركړده بين ولاتان بين پله نيك زى كو هنده ك ژوان دانهرين شان ياسايين توند زى بووينه، به لى كهفته بهر دلوقانيا ياسايين خو و ژيانا هاتيبه ب دويماهى ئينان و هنده ك زى كهفتينه بن سبه را ياسايين نوژمنين خو بين شوره ش ل دزى بهرپاكړى و نهغه هنده ك ژ وان نمونانه كو دپروكى بو مه فه گيرايين: - سه ركړده و سه روك و مه زنيين وهلاتان:-

- شاهى ئينگلته را چارلزى نيكى كو ل سالا ۱۶۴۹ هاتيه سپداره دان.

- مهلكى فره نسا لويسى شازدى، ل دهمى شوره شا فره نسى چيبووى ل سالا ۱۷۹۲ ل پارسى سه رى وى هاته برين دگه ل هه قزينا وى زى (مارى نه توانيت) ل ۶ ئكټوبره سالا ۱۷۹۲ ل.

- سه روكى پاكستانى و ههروه سان سه روكى وه زيران بوو ل دهمه كى و دامه زرينه رى پارتا گه ل يا پاكستانى (زولفه قار عه لى بوتو) ل سالا ۱۹۷۹ ل هاتيه سپداره دان.

- سه روكى دهوله تا ئيتاليا و ل دهمه كى سه روك وه زير بوويه و ههروه سان وه زاره تين دهرقه و نافخو زى وه رگرتى نه ل ماوه يه كى و ژ دامه زرينه رين براقا فاشى يا ئيتالى بوو (بينيتو موسولينى) ل سالا ۱۹۴۵ ل گوره پانا (دونجو) ل ميلانو هاته سپداره دان.

- سه روكى يه مه نا باشوورى (سالم

ره بيع عه لى)، پشتمى كوده تايى (انقلاب) هاته گرتن و ب بهه انه يا كوشتنا سه روكى يه مه نا باكوور (نه حمده غه شه مى) هاته تاوانباركرن و ل سالا ۱۹۷۸ ل هاته سپداره دان.

- سه روكى دكتاتورى عيراقى (سه دام حوسين) ل ۲۱ كانوينا نيكى ۲۰۰۶ ل به غدا پايتهخت ل سر تاوانين مزن هاته سپداره دان.

سه روكتين شوره ش و سه ره لدانان:-  
- سه ركردى كورد پيشه وا (قازى محمه د) ل گوره پانا (چوار چرا) ل باژيرى مه هابادى ل ۲۱/۳/۱۹۴۷ هاته سپداره دان.

- سه ركړده و شوره شگيرى كورد (شنيخ سه عيدى پيران) ل ۳۰ نه يارا ۱۹۲۵ ل سته مبولى هاته سپداره دان.

- سه ركردى شوره شا لىبى (عومهر موختار) ل دزى ئيتاليا، ل ۱۶ نه يولا ۱۹۳۱ ل هاته سپداره دان.

- سه ركردى شوره شا كوبيى يى نه رجه نتينى (چى گيفارا) يى دبيزنى (گيفارا) ل ۹ چريا نيكى ۱۹۶۷ ل هاته گولله بارانكرن.

- سه ركړده و شوره شگيرى جه زائيرى (نه حمده زبانه) ل ۲۱ نيسانا ۱۹۵۵ ل دانگه هه كا له شكه رى سزايى گولله بارانكړنى ل سر هاته سه پانندن و ل ۱۹ يونويو يا سالا ۱۹۵۶ ل هاته بجه ئينان.

- سه ركړده و شوره شگيرى سكوټلنده ل دزى ئينگليزى (وليام وه لاس) ل ۲۲ ته باخا سالا ۱۳۰۵ ل هاته سپداره دان.

مفا ژفان سه رچافه و ژيده ران هاتيه وه رگرتن:-

۱- المدخل لدراسه الشريعه الاسلاميه، د مصغفى الزلمى، عبدالباقى البكرى، الجرائم والعقوبات، ص ۱۸۴.

۲- تاريخ القانون، عباس العبودى، نظام الجرائم والعقوبات، ص ۳۶.

۳- شريعه حمورابى، عباس العبودى، نظام الجرائم والعقوبات، ص ۹۹.

۴- علم العقاب، د محمد معروف عبدالله، العقوبات البدنيه (الأعدام)، ص ۴۸.